

Béregyenlőtlenségek Európában és szociáldemokrata válaszok

Vidák Anna beszámolója

A 2017. október 24-én megrendezett konferencián az európai és a nemek közötti bérszakadékok problémakörét és ezek összefüggéseit vizsgáltuk. A téma kérdésvetéseit különböző szakértők, aktivisták, újságírók, szakszervezeti tagok és kutatók tárgyalták két panelbeszélgetésen.

Kováts Eszter a Friedrich Ebert Alapítvány „Nemek közötti igazságosság Kelet-Közép-Európában” programjának vezetője megnyitójában összefoglalta a konferencia főbb kérdéseit és problémafelvetéseit. A konferencia egyik fő célja volt megvitatni az összefüggéseket a keleti és nyugati országok közötti béregyenlőtlenségek és a nemek közötti bérkülönbségek problémaköre között. Az este fontos kérdése volt az is, hogy milyen eszközökkel érhetjük el a politikai döntéshozás akaratát a változtatásra, és az is, hogy mik a baloldal politikai lehetőségei, teendői, amikor a jobboldal karolja fel az egyenlőtlenségek kérdéseit.

A konferencia első felében a béregyenlőtlenségek kérdéseit szakértői szempontból közelítette meg **Dr. Nagy Beáta**, a Corvinus egyetem tanára és **Dr. Galgóczi Béla**, az Európai Szakszervezeti Intézet (ETUI) kutatója. Előadásaikban amellett, hogy a bérkülönbségeket különböző szempontok szerint elemezték, központi kérdés volt, hogy vajon mivel lehet a politikai szereplőket változtatásra bírni. A vitát **Dr. Gregor Anikó**, az ELTE Társadalomtudományi Karának adjunktusa moderálta.

Az első vitaindító előadást Galgóczi Béla tartotta, amelynek fókuszában a keleti országok nyugati országhoz való bérfelzárkózása, annak megtorpanása és a jelenség gazdasági hatásai álltak. Elmondása szerint a legtöbb félperifériás ország 1990-ben kezdődő bérfelzárkózása 2008 után a rossz válságkezelési stratégiák következtében megtorpan, ennek gazdaságilag káros és társadalmilag igazságtalan hatásai alatt áll a mai magyar társadalom is. A jelenség az összes közép-kelet-európai országra jellemző, a törés egyik legkárosabb következménye a 2008-2015-ig tartó jelentős reálbércsökkenés, amely szintén érinti a régió valamennyi országát. A válság óta egészen a mai napig az tapasztalható, hogy a reálbérek alakulása és a termelékenység között egyre nagyobb a szakadék. Ezt mutatja az is, hogy a bérhányad (munkabérek megoszlása a nemzeti jövedelmen belül) Magyarországon 1995 és 2015 között a nyugati országokhoz képest 10%-ot zuhant. Galgóczi szerint a szinte egész Európában az euróválságra alkalmazott válságkezelési stratégiák, így a megszorítások, a bércsökkentések és az alacsony beralapú versenyképesség elve szerinti bérezés nagyban hozzájárultak a mára kialakult béregyenlőtlenségekhez. Az EUROSTAT egy friss felmérése szerint az utóbbi félévben változások tapasztalhatóak a régió béreiben, amely a minimálbér és a bérezés emelkedésével magyarázható, amelynek kapcsán sokan attól tartanak, hogy negatívan befolyásolja az ország versenyképességét. Galgóczi szerint ez a bérkorrekció önmagában nincs hatással a versenyképességre, és jó, viszont csupán rövidtávon működő lépésnek tartja a felzárkózás felé. A potenciális hosszú távú lépéseket a felzárkózás felé az innovációs politika, iparpolitika és az oktatás fejlesztésében látja.

Nagy Beáta az Európában 16 és Magyarországon 18 százalékos nemek közötti bérkülönbség okairól és a lehetséges megoldásokról számolt be. A jelenség lokális és globális szinten is tapasztalható és a legtöbb országban nem látható javulás a nemek közötti bérkülönbség mértékében.

Fontosnak tartja a nők munkaerőpiacon való nagyobb jelenlétét, amellyel csökkenteni lehetne a bérkülönbséget is. Az azonban nem elég a probléma orvoslatára, hogy több nőnek adunk esélyt a munkaerőpiacra való belépésre, hiszen a belépésük után is számos tényező is akadályozza és kockáztatja a bent maradásukat. Sok nő a gyerekvállalással évekre kiszorul a munkaerőpiacról, vagy nem tud teljes munkaidős állásokat vállalni, de ugyanígy hat a nők részvételére a női feladatok tekintett ingyen elvégzett otthoni munka (pl. idősgondozás, házimunka) elvégzése is. Gyakran azok a szakmák, amelyeket túlnyomóan nők végeznek, kevésbé számítanak értékesnek, mint a túlnyomóan férfiak által végzett szakmák. Itt jól látható a fizetésbeli különbség is, de gyakran munkahelyeken belül is a tipikusan férfiak által végzett munkakörökben dolgozók nagyobb elismerést élveznek és több szakmai fejlődési lehetőséget kapnak.

Ahhoz, hogy ezek az egyenlőtlenlégek változzanak, Nagy szerint az állam és a munkaadók lépéseire van szükség. Az, hogy a nők felsőoktatásbeli nagyobb részvételével eltűntethető a bérszakadék (a probléma már a pályakezdők körében is jelentkezik), Nagy megítélése szerint tévhit. Az állam felelősségét a bérszakadék monitorozásában, a nők által végzett munka újraértékelésében és a nők munkavégzésének támogatásában (pl. hatékony gyermekintézmények) látja. Fontos lépés a szakadék eltüntetésében, hogy a munkaadók kötelezően monitorozzák a férfiak és nők fizetését és a transzparenciát, ez a fizetések nyilvánossá tételét jelentené.

Amellett, hogy egyértelmű bérszakadék van a keleti és nyugati országok között, Galgóczi fontosnak tartotta megvizsgálni, hogy mi az összefüggés a különböző ipari ágazatok termelékenysége és az egyes iparok nemi megoszlása között. Feltevése szerint a termelékenyebb iparágakban több a magasan fizetett férfimunkaerő, míg a kevésbé termelékenyekben inkább nők dolgoznak. Nagy kiemelte, hogy a nők által vállalt atipikus (pl. részmunkaidős) munkavállalás gyakran kiszolgáltatott helyzetet teremt a nők számára és kevés teret biztosít alkura és tárgyalásra.

Gregor Anikó megjegyezte, hogy az EU keleti és nyugati országai, illetve női és férfi munkaerői mind más, egyenlőtlen szerepet vállalnak a globális munkamegosztásban. Ahogy Galgóczi [a tanulmányában](#) is írja, a migráció fontos szerepet játszik ebben a munkamegosztásban. Példaként Gregor azt említette, mikor diplomás nők külföldön keresnek végzettségüknél alacsonyabb képzettséget igénylő szakmát a jobb megélhetés érdekében. Vajon egy EU szintű bérkiegyenlítés megszüntetheti a nemek közötti bérhierarchiát? Nagy szerint a nők tömeges Nyugatra vándorlása gondozói munkákért nagy és nehezen helyrehozható gazdasági károkat okoz a kibocsájtó országoknak. Galgóczi a legnagyobb problémának azt tartja, hogy a mobil munkaerő általában csak végzettségén aluli munkát tud szerezni a befogadó országokban, amely erősíti a bérszakadékokat is, de károsan hat a gazdaságra is. Nagy hozzátette, attól is függ, hogy a mobil munkaerő milyen munkát kap, hogy a befogadó országnak milyen munkaerőre van szüksége, így vannak olyanok (pl. orvosok), akik kaphatnak a végzettségüknek megfelelő állást a befogadó országokban. A nyugati munkaadók számolnak azzal,

hogy bizonyos pozíciókra keletről érkező munkaerőt vesznek fel, ezzel egy egyenlőtlen dinamika alakul ki Kelet és Nyugat között.

Galgóczi nem gondolja, hogy az EU nyugati országainak érdeke lenne a regionális béregyenlőtlenségek fenntartása. Mind a keleti, mind a nyugati régióknak vannak saját érdekei, amelyek nem összeegyeztethetetlenek egymással. A bérkülönbségek kiegyenlítésére a legnagyobb potenciális aktorok a szakszervezetek lennének, amelyek egy keleti-nyugati nemzetközi együttműködésben közösen lépnének fel azért, hogy ne játszassák ki őket egymás ellen. Nagy úgy látja, az Európai Bizottság csak kampányszerűen karolja fel a nemek közti bérszakadékat és a nemek egyenlőségét, de nem lát valódi változást. Azt tapasztalja, hogy inkább a nemzetközi pénzszervezetek kezdtek el aktívan foglalkozni és kutatni a nemek közötti bérszakadék és egyenlőtlenség ügyében.

A rendezvény második panelbeszélgetésének résztvevői amellet, hogy az összefüggésről gondolkodtak a kétféle szóban forgó béregyenlőtlenség között, arról is nyilatkoztak, hogy milyen kihívásokkal néz szembe és mit tehet a baloldal, amikor az egyenlőtlenségek ügyét a jobboldal karolja fel. A panelvita résztvevői **Feró Dalma**, feminista, **Pap Szilárd István**, a MÉRCE.hu munkatársa, **Maciej Sobocinski**, a firenzei European University Institute szociológus kutatója és **Székely Tamás**, a Vegyipari, Energiaipari és Rokon Szakmákban Dolgozók Szakszervezeti Szövetsége (VDSZ) elnöke voltak. A vitát **Gregor Anikó** moderálta.

Feró Dalma szerint a régiós és nemek közti béregyenlőtlenségek összefüggnek, hiszen a társadalmi, nemek közti és nemzetközi munkamegosztás ugyanannak a hierarchikus munkamegosztásnak a formái. Ezeknek az egyenlőtlen viszonyoknak fontos építőköve a társadalmat és vele a munkaerőt újratermelő munka (pl. házimunka, gyereknevelés, gondoskodás, stb) státusza. A profitmaximalizálás áll annak háttérében, hogy az újratermelő munkák a nők természetéből fakadó feladatokként vannak felfogva és nincsenek megbecsülve (abban az esetben sem, ha ki vannak szervezve fizetett munkaként). Véleménye szerint nem elég az értékek a sztereotípiák szintjén kezelni a problémát, ezért fontosnak, de nem elégségesnek tartja Nagy Beáta javaslatát, miszerint a női munka újraértékelésére van szükség. A különböző egyenlőtlenségek összekapcsolódására jó példa, amit Nagy Beáta is említett: hogy a nyugati országokban a gondoskodói munkát egyre inkább bevándorló nők végzik, Magyarországon gyakran erdélyi nők, ami a gondoskodói munka válságát nem oldja meg, csak áthelyezi, és nem változtat az újratermelő munka státuszán. **Székely Tamás** elmondása szerint a régiós bérkülönbségek kérdése nemzetközi szakszervezeti összefogást jelentene. Azt is elmondta, hogy az ilyen összefogások most is érnek el változásokat. Országos szinten a szakszervezeteknek nincs elég rálátása a munkavállalók bérezésére. Azt állítja, ha a politikai szereplők felhatalmaznák a szakszervezeteket a bérek monitorozásával és a munkaadók nem tilthatnák ezt be, nagyobb rálátásuk és több terük lenne a nemek közötti béregyenlőtlenséggel szembeni fellépésre is. **Pap Szilárd István** a bér munka köré épülő hierarchiákat az egyenlőtlenségek egyik legfőbb okainak tartotta. A hierarchia szintjeit az határozza meg, hogy mekkora arány van a saját bér és a hozzáadott érték között. Ez utóbbi funkciója a profittermelés. Ennek a legalja tehát a rabszolgaság, hiszen az ilyen munka csak hozzáadott értékkel bír és a munkás nem kap bért a munkájáért. Ebből adódóan minél kevesebbet dolgozik az adott munkás a profitért és minél többet saját béréért, annál magasabban helyezkedik el

a hierarchiában. Ha ezt a nemek közötti béregyenlőtlenségekre vetítjük, látható, hogy a gazdaság nem működne a női ingyenmunka (a korábban említett gondoskodói és háztartási munkák) nélkül, így a nők munkájuk egy jelentős részét nem saját bérükért, hanem hozzáadott érték formájában végzik. **Maciej Sobocinski** röviden bemutatta az 500+ nevű programot, amelyet a lengyel jobboldali kormány vezetett be. A program a családoknak a második gyerek születése után 40 ezer forint értékű családi pótlékot ad, amely rászorultság esetén már az első gyerek után is igényelhető. A legnagyobb ellenállást a feminista mozgalomtól és a liberálisoktól kapta, ugyanis attól tartottak, hogy számos nő hagyja el a munkaerőpiacot a jobban jövedelmező családi pótlék következtében (ez eddig nem következett be). A baloldalnak véleménye szerint arra kéne törekednie, hogy amellett, hogy a szegények és gazdagok közötti rést csökkentse (ahogy ezt teszi a jelenlegi jobboldali kormány is), a nemek közötti egyenlőtlenség csökkentését is a zászlójára tűzze.

Feró a béregyenlőtlenségek csökkentésének kulcsát a munkavállalók érdekeinek képviseletében látja, nem a technokrata megoldásokban. Hangsúlyozta, hogy amikor olyanokról beszélünk, mint például az „EU érdeke”, ahogy Galgóczi tette a béremelések kérdésében, fontos különbséget tenni, hogy pontosan kiknek az érdekeiről (munkavállalók, munkáltatók, stb.) beszélünk és reflektálni arra, hogy a politikai erők mely érdekeket képviselik. Ennek fényében például az euróválság kezelését Galgóczival ellentétben nem technikai hibaként értelmezte, hanem az EU döntéshozásában dominánsan képviselt érdekek érvényesítéseként. Fontosnak tartja ezért akár helyi, országos, illetve EU-s szinten a munkavállalói érdekek mentén való szervezkedést. **Székely** a digitalizáció okozta munkaerőhiány kompenzációját az oktatásban látja, amely a munkaerőpiaci erőviszonyokat meghatározza. A digitális tudás mint hozzáadott érték kényszerítőerővel bír a tőke felé, hogy változtasson a viszonyokon, adott esetben a bérezésen. Kiemelte a médiát is, mint a tőkére fontos nyomásgyakorló szereplőt. **Pap** a politikai szereplők és a szakszervezetek felelősségének is tudja be azt, hogy adott társadalmak munkásai hogyan viszonyulnak egymáshoz. Ha a politika a magasabban képzetteket/jobban státuszban lévőket versenyezteti az alacsonyabban képzettekkel/rosszabb státuszúakkal, akkor hiába vannak azonos érdekeik, ezt nehéz felismerni. Ezek újraakterezése, a törésvonalak újrarajzolása is politikai munka, hogy koalíciók alakulhassanak. A technológiai fejlődés és a magas szintű gépesítés szerinte csak a fejlettebb és jobb helyzetben lévő társadalmaknak kedvez, a perifériás országokat hatalmas nyomorba taszíthatja. **Sobocinski** kifejezte, hogy nem tartja realiztikusnak a kapitalizmus felszámolását, de fontosnak tarja, hogy az Európai Unió és a szociáldemokrata politikai pártok fékezni tudják a munkavállalók érdekeinek mentén. Problematizálta, hogy bár tíz kelet-közép-európai ország is tagja az EU-nak, a munkavállalóknak EU-s szinten sosem volt erős képviselete. A szociáldemokráciát ennek mentén kell újragondolni és a szociáldemokrata pártok működésének sikerét is ebben látja.

Székely sok témát hiányol a politikai pártok programjából, többek között a sztrájk törvényt, a munkatörvénykönyvet, a béregyenlőtlenségek és a társadalmi nemek kérdését. Ezek mind csak a választások környékén kerülnek említésre, amikor a szakszervezeteket segítségül hívják a pártok. **Feró** kihangsúlyozta, hogy fontos a különböző szereplők cselekvési terét is figyelembe venni, hiszen a globális gazdaság összefüggő volta miatt a nemzetállamoknak is behatárolt a mozgástere. Ugyanezen okokból kérdéses olyan elképzelések működőképessége, mint például a feltétel nélküli

alapjövedelem. **Pap** szerint a béregyenlőtlenségek kiegyenlítésével csak onnantól foglalkozhat az európai baloldali politika, ha jobban beágyazódik a társadalomba. Annak ellenére, hogy a baloldal politikai intézkedései a szegényebb rétegekre irányulnak, a választási kampányidőszakokon kívül nem nyilatkoznak és nem kapcsolódnak ezekhez a csoportokhoz. Szerinte lentről való módszeres építkezésre lenne szükség. **Sobocinski** szerint a baloldalnak vissza kell nyernie sokak támogatását, amit a jóléti állam narratívájával tud elérni és azzal, hogy bár az állam nagy szerepet játszik a gazdaságban, olyan eszközöket ad az állampolgárai kezébe, amelyekkel anyagilag függetlenekké és önállóvá válhatnak. A kilencvenes évek szociáldemokrata mozgalmi véleménye szerint azért nem működtek, mert nem nyújtottak elég biztonságot a társadalomnak. A túl radikális ideák és pártok sokak számára nem tűnnek elég biztonságosnak. A legfontosabb tehát, hogy az állam újra központi szereplője legyen a redisztributív politikának.

A rendezvényről beszámolt a [mandiner](#) és a [HR-Portál](#).